

Vilagaià

Gaià

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector sud-oest del terme de Gaià
Emplaçament: Carretera de Prats de Lluçanès (BV-4401), al km. 2,2 camí direcció nord i després est 500 m
Alçada: 415

Coordenades:

Latitud: 41.90275
Longitud: 1.9062
UTM Est (X): 409276
UTM Nord (Y): 4639557

Classificació

Número de fitxa: 08090 - 340
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Edifici
Estil / època: Medieval Modern Contemporani Popular
Segle: XIII -XX
Estat de conservació: Regular
Notes de conservació: Li caldria manteniment i restauració en diferents aspectes
Protecció: Inexistent
Número inventari: IPA 16502
Generalitat i altres inventaris:
Accés: Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat: Privada
Titular: 000504500DG04H0001QJ

Fitxes associades:

[Forn de guix de Vilagaià](#)
[Molinot](#)
[Resclosa del Molinot](#)

Carrer del Pla del Forn

Galera

Mas Vilagaià (jaciment)

Cementiri dels Moros

Autoria de la fitxa

Jordi Piñero Subirana

Data de registre de la fitxa:

dl., 10/12/2018 - 01:00

Descripció

Masia de dimensions mitjanes, d'origen medieval, emplaçada en un altiplà molt ben situat i amb un bon domini sobre l'antic camí de Gaià a Prats de Lluçanès (actual carretera BV-4401). Cal remarcar el fet que el mas Vilagaià s'originà en un lloc on, prèviament, sembla que hi havia hagut una important vil·la romana, i també que, al segle XVIII, va ser la masia que donà nom al títol nobiliari del baró de Vilagaià, un personatge que en aquesta època va exercir una forta influència en la història del municipi. El conjunt consta de l'habitatge principal més un cos adossat a l'angle nord-oest (masoveria) així com diversos coberts antics al sud i a l'est, tot plegat formant un clos tancat. El cos residencial principal té una planta força regular (rectangular, amb planta baixa més un pis i golfes), però els seus murs revelen un bon nombre de refeccions i reparacions fetes en diferents èpoques, en alguns casos associades amb esquerdes importants que denoten que la casa va patir algun esfondrament i va haver de ser reconstruïda. Segurament el nucli inicial es troba al sector nord-est i es correspon amb trams d'un aparell fet de carreus força regular però que no arriba a tenir continuïtat degut a les reparacions esmentades. En aquesta part s'hi pot veure una llinda amb arc conopial que podria correspondre als segles XVI-XVII. Des d'aquí s'amplià cap al sud i, ja al segle XVIII (1756, segons la inscripció d'una llinda), tota la casa s'amplià cap a ponent. Així doncs, en la façana principal, encarada vers migdia, s'hi observen dues parts diferenciades: a l'esquerra la que es va aixecar el 1756, amb un aparell força regular fet de carreus mitjans; a la dreta l'obra una mica més antiga i molt més irregular. Ambdues parts mantenen una composició més o menys unitària que té un eix principal a l'esquerra, amb un portal de llanda i una finestra al seu damunt. Aquesta finestra queda ben alineada amb dues més que es troben a la seva dreta, al nivell del primer pis. En la resta de façanes la distribució de les obertures és més irregular. Al costat de llevant la base del mur conserva alguns carreus molt erosionats que podrien haver estat reaprofitats d'època romana. A la façana posterior la casa té petits cossos adossats. La masoveria, adossada al nord-oest, és també una construcció força antiga i de qualitat. Consta de dues plantes i presenta algunes finestres amb llindes i ampits ben treballats. Els coberts adossats a les diferents bandes, també de pedra, són construccions més senzilles i funcionals. Uns metres a ponent es conserven les restes d'enrajolat d'una antiga era, ara sota un cobert metàl·lic.

Observacions:

Llanda del portal principal: 1756

Història

Són diversos els indicis que ens fan pensar que l'actual mas Vilagaià s'assenta sobre una anterior vil·la romana, i que probablement era una vil·la important. En primer lloc el mateix nom de Vilagaià. En segon lloc, el seu bon emplaçament, en un indret que domina el pas d'un camí probablement ja antic (l'actual carretera) i que vertebrava els principals nuclis del sector sud-est del municipi, incloent-hi el castell i l'església parroquial. També hi passava molt a prop l'anomenat camí Saliner, perquè enllaçava Cardona i Vic en un itinerari per on es transportava la sal de Cardona. De fet, la cruïlla entre aquests dos camins devia trobar-se

molt a prop de Vilagaià. Però el fet determinant és que Josep M. Badia ha recollit superficialment una bona quantitat de material arqueològic romà en els encontorns de la masia.

Segons dades recopilades també per Josep M. Badia, aquest mas ja existia al segle XIII. Concretament, en un pergami de 1262 apareix ja amb el mateix nom de "Vilagaya", i l'hereu era un tal Berenguer. Segons Badia, podria ser un cas similar al de Vilaramó; és a dir, un vilar o vila consistent en una agrupació de petits masos. A més, tenia un molí fariner a la riera de Gaià, anomenat de Vilagaià i, ja posteriorment, conegut com el Molinot. Per les restes conservades, es podria datar al segle XIV (BADIA, 2016: 61), tot i que no se'n coneixen notícies documentals fins el 1611, quan el moliner era un tal Jaume Abeiar.

Superada la crisi baix-medieval, durant els segles XVI i XVII devia anar absorbint masos rònecs i altres propietats. Així, segons un capbreu del castell de Gaià del 1692-93, Vilagaià posseïa quatre masos secundaris: Badia, la Sala, la Roca i la Rierola (aquests dos últims de la parròquia de Sant Pere de Monistrol). El propietari era Jaume Vilomara, tal vegada de la ciutat de Manresa. Cal destacar que n'era el senyor directe; és a dir, que no tenia cap altre senyor per damunt seu i cobrava tots els censos d'aquests masos. En aquesta època Vilagaià ja era clarament una de les principals heretats del terme.

Segons dades del cadastre, l'any 1741, amb 214 quarteres de terres, era la propietat més gran del terme. Com a mínim des del 1721, Josep Taurinyà, de Ripoll, tenia la propietat de Vilagaià. La seva filla, Maria Anna Taurinyà, es va casar amb un important prohoms de Girona: Francesc d'Assís Delàs i Silvestre (1747-1818), regidor perpetu de Girona i cavaller (aquest darrer títol concedit pel rei el 1774). Aquests fets van tenir una gran transcendència per la història del municipi. Francesc, com a il·lustrat que era, va iniciar l'any 1773 una experiència en boga en aquell moment: facilità un gran nombre d'establiments pagesos en terres de la seva propietat. Hi establí uns 40 colons, als quals cedí terres per a construir-s'hi una casa i conrear-hi cereals, vinyes i oliveres segons el sistema de rabassa morta. Pagaven a l'amo un cens i li lliuraven la quarta part de tots els productes collits. Aquests pagesos van ser els que van constituir els nuclis del Pla del Forn i de Galera. El 1790 Francesc d'Assís Delàs va aconseguir ser nomenat Baró de Vilagaià. Es tractava d'un títol nobiliari de nova creació mitjançant un privilegi reial, concretament del rei Carles IV. Com a identificació de la Baronia va adoptar el nom del mas més gran i destacat dels cinc que posseïa: Vilagaià. Els seus descendents van passar a residir de Girona a Barcelona i han continuat amb la possessió del mas i del títol de Baró fins a l'actualitat.

Ja al segle XIX, en el Registre de la Riquesa de 1883 Vilagaià continuava posseint els mateixos quatre masos. En total, les seves propietats arribaven a les 499,43 ha, de les quals el 40 % era conreat per parcers. La seva era la finca més gran del terme. En l'actualitat ho continua sent, i el Baró encara manté els tractes amb els parcers instal·lats a les seves terres en forma molt similar a la dels orígens. Pel que fa a la masia, ha estat habitada per masovers, i actualment ho és Urbici Ballonga.

Bibliografia

- BADIA, Josep M (1987). "Gaià", Història del Bages, Vol. I, Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 286.
- BADIA, Josep M i altres (2016). "Història", "Arquitectura", Gaià, t'estimo. Reviu Gaià, Grup de Recerca, Gaià, p. 59, 60, 61, 66, 69, 71, 72-75, 82, 84, 88.
- IGLESIAS PERA, Lluís (2006). Pla Especial Urbanístic pel qual es cataloguen les masies i cases rurals del municipi de Gaià. Ajuntament de Gaià (document no aprovat oficialment), núm. 43.1, 63.2

